

Anna Ormaniec¹

Problematyka solidarnej odpowiedzialności współsprawców za szkodę wyrządzoną przestępstwem po nowelizacji art. 46 § 1 k.k., dokonanej na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw

Streszczenie

Artykuł skoncentrowany jest na problematyce odpowiedzialności współsprawców za szkodę wyrządzoną przestępstwem i aktualnego charakteru prawnego obowiązku naprawienia szkody, o którym mowa w art. 46 § 1 k.k.

Celem publikacji jest zwrócenie uwagi na występujące w praktyce wymiaru sprawiedliwości problemy związane ze stosowaniem art. 46 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r. oraz znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy po tej nowelizacji sąd karny orzekając w stosunku do współsprawców obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem jest zobligowany do określenia go solidarnie, czy też posiada w tym zakresie swobodę decyzyjną i może dokonać wyboru, czy w danej sprawie orzeknie obowiązek naprawienia szkody solidarnie, w częściach równych czy też proporcjonalnie do udziału poszczególnych współsprawców w wyrządzeniu szkody.

W artykule poruszono również kwestię tego, jakie skutki wiążą się z solidarnym charakterem zobowiązania i jakie warunki muszą zostać spełnione, aby odpowiedzialność współsprawców za szkodę wynikłą z przestępstwa przybrała postać biernej solidarności.

Słowa kluczowe

Obowiązek naprawienia szkody, solidarność dłużników, szkoda, współsprawstwo.

¹ Anna Ormaniec, asesor Prokuratury Rejonowej w Bielsku-Białej, absolwentka studiów prawniczych WPIA UJ, absolwentka aplikacji ogólnej i prokuratorskiej KSSiP, absolwentka studiów podyplomowych o kierunku: „Prawo karne gospodarcze i skarbowe” WPIA UJ, studentka studiów podyplomowych o kierunku: „Prawo karne materialne i procesowe.

1. Wprowadzenie

Na mocy art. 1 pkt. 20 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw², która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 roku ustawodawca dokonał istotnej zmiany treści art. 46 § 1 k.k. W uzasadnieniu rządowego projektu tej nowelizacji wskazano m. in., że: „korzystanie z instytucji z art. 46 k.k. nie powinno nastęrczać dla uczestnika żadnych trudności”³.

Przekraczający sześć lat okres obowiązywania i stosowania w praktyce tej regulacji w kształcie znowelizowanym zweryfikował słuszność założenia przyświecającego ustawodawcy. Analiza występujących na gruncie znowelizowanego art. 46 § 1 k.k. wątpliwości interpretacyjnych prowadzi do wniosku, że wbrew przewidywaniom ustawodawcy stosowanie tego przepisu rodzi poważne trudności.

Doniosły z praktycznego punktu widzenia problem stanowi kwestia odpowiedzialności współsprawców za szkodę wyrządzoną przestępstwem. Zachodzi bowiem konieczność udzielenia odpowiedzi na pytania, jak odpowiedzialność ta powinna zostać określona w wyroku w przypadku orzeczenia obowiązku naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa i jakie możliwości w tym zakresie posiada orzekający sąd. Analiza poglądów prezentowanych w orzecznictwie oraz stanowisk wyrażanych przez przedstawicieli doktryny prowadzi do wniosku, że brak jest jednoznacznej odpowiedzi na wskazane powyżej pytania i jednolitości poglądów w tym zakresie.

Pierwsze z prezentowanych stanowisk zakłada, że po nowelizacji art. 46 § 1 k.k., sąd może orzec wobec osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa obowiązek naprawienia szkody solidarnie, w częściach równych lub stosownie do udziału w wyrządzonej szkodzie każdego ze współsprawców (*pro rata parte*)⁴. Natomiast zgodnie z drugim z poglądów, sąd w takim przypadku zobligowany jest do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody solidarnie⁵.

² Dz. U. z 2015 r., Nr 396 z dnia 20 marca 2015 r.

³ <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>, Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 2393.

⁴ Na takim stanowisku stanął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 lipca 2016 r., Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 10 lipca 2019 r. oraz Sąd Okręgowy w Gliwicach w wyroku z dnia 7 listopada 2016 r. Pogląd znalazł także poparcie w doktrynie. Opowiedział się ze nim K. Szczucki, (w:) M. Królikowski, W. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, komentarz do art. 46 k.k., akapit 9, Legalis.

⁵ Pogląd ten został zaprezentowany w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2018 r. (sygn. III KK 395/18, Legalis), Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 paź-

Wskazane problemy interpretacyjne nie stanowią sporu wyłącznie teoretycznego, a ich rozstrzygnięcie ma istotne znaczenie praktyczne. Nieprawidłowe zastosowanie instytucji określonej w art. 46 § 1 k.k. może bowiem uzasadniać apelacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego. Prawidłowe zrekonstruowanie treści normy wynikającej z art. 46 § 1 k.k. ma więc znaczenie z punktu widzenia orzekającego sądu, który dbać powinien o zgodność z prawem i stabilność własnego orzecznictwa, a także z perspektywy prokuratorów, którzy z mocy ustawy zobowiązani są do stania na straży praworządności⁶ i zaskarżania niezgodnych z prawem orzeczeń. Ma to również znaczenie dla profesjonalnych obrońców i pełnomocników, którzy powinni w sposób prawidłowy reprezentować interesy swoich klientów, udzielać im rzetelnej informacji prawnej i współdziałać w kształtowaniu i stosowaniu prawa⁷.

2. Problemy występujące w praktyce wymiaru sprawiedliwości na gruncie art. 46 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2015 r.

Zgodnie z pierwszym z poglądów prezentowanych na gruncie znowelizowanego art. 46 k.k. sąd może orzec w stosunku do współdziałających w popełnieniu przestępstwa obowiązek naprawienia szkody solidarnie, w częściach równych lub stosownie do udziału w wyrządzonej szkodzi każdego ze współsprawców (*pro rata parte*).

dziennika 2016 r. (sygn. II Aka 132/16, LEX nr 2208313), Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 grudnia 2017 r. (sygn. II Aka 492/17, LEX nr 2490244), Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 26 kwietnia 2018 r. (sygn. II Aka 86/17, LEX nr 2538333) i z dnia 14 czerwca 2018 roku (sygn. II Aka 71/18, Legalis), Sądu Apelacyjnego w Warszawie w wyroku z dnia 31 stycznia 2022 r. (sygn. II Aka 19/21, LEX nr 3324674) oraz Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 26 sierpnia 2019 r. (sygn. IV Ka 572/19, LEX nr 2730474). Zyskał także poparcie przedstawicieli doktryny w tym R. A. Stefańskiego (R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, 2021, komentarz do art. 46 k.k., akapit 76, Legalis), J. Majewskiego (J. Majewski, (w:) Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, LEX 2015 komentarz do art. 46 k.k.), D. Szeleszczuka, (w:) A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, komentarz do art. 46 k.k., akapit 14, Legalis i D. Stachurskiego, (w:) Obowiązek naprawienia szkody w procesie karnym jako środek kompensacyjny, PS 2021, nr 11–12, poz. 133–147, Lex.

⁶ Art. 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (Dz. U. z 2022 r., poz. 1247 ze zm.).

⁷ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.) i art. 2 z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1166).

Odmienne stanowisko opiera się na założeniu, że po nowelizacji analizowanego przepisu, która weszła w życie 1 lipca 2015 r. sąd zobowiązany jest do orzeczenia solidarnego obowiązku naprawienia szkody wobec współsprawców.

Aby opowiedzieć się za jednym z przedstawionych poglądów należy rozważyć, jakie argumenty przemawiają za każdym z nich, dokonać porównania ich wagi oraz ocenić, który pełniej realizuje cel przepisu i tym samym wolę ustawodawcy.

3. Argumenty przemawiające za dopuszczalnością wyboru sposobu orzeczenia obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46 § 1 k.k. wobec współsprawców

Jak wskazano powyżej za omawianym w tym rozdziale poglądem opowiedział się Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 lipca 2016 r.⁸ W orzeczeniu tym wskazano, że: „z dniem 1 lipca 2015 r. przewidziana w art. 46 § 1 k.k. instytucja obowiązku naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej przestępstwem została wprost wyłączona spod działania zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej. A zatem orzeczenie wobec współsprawców przestępstwa tytułem środka kompensacyjnego takiego obowiązku, w zależności od realiów procesowych sprawy, może nastąpić solidarnie bądź w częściach równych lub stosownie do udziału każdego ze współsprawców w wyrządzonej szkodzie (*pro rata parte*)”. Nie przedstawiono jednak w tym wyroku argumentów przemawiających za zasadnością zaprezentowanego stanowiska, w szczególności nie wyjaśniono, z czego w aktualnym stanie prawnym wynika możliwość odstąpienia od wyrażonej w art. 441 k.c. zasady solidarnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym oraz co należy rozumieć pod pojęciem „realiów procesowych sprawy”, które powinny zostać przez sąd wzięte pod uwagę przy wyborze sposobu określenia obowiązku naprawienia szkody.

Podobny pogląd wyraził w wyroku z dnia 10 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie⁹. W orzeczeniu tym sąd stanął na stanowisku, że: „odpowiedzialność osób współdziałających w popełnieniu przestępstw jest stosownie do art. 441 k.c., solidarna. (...) Sąd może co prawda, również w świetle obowiązujących przepisów, nałożyć na kilku współsprawców obowiązek spłaty odszkodowania w częściach, ale winno to nastąpić

⁸ Sygn. II KK 196/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 72, s. 7.

⁹ Sygn. II AKa 41/19, LEX nr 2742041.

tylko w takim przypadku gdyby tego rodzaju rozwiązanie zabezpieczyło w pełni interesy osób pokrzywdzonych i zapewniło im bardziej skuteczną rekompensatę całości wyrządzonej szkody, niż w przypadku zastosowania odpowiedzialności solidarnej”. Z cytowanego fragmentu uzasadnienia wyroku wywnioskować można, iż sąd wywiódł możliwość dokonania wyboru sposobu określenia obowiązku naprawienia szkody z kompensacyjnej funkcji prawa karnego, a także z celów, jakie realizować powinna regulacja określona w art. 46 k.k. Argument ten uwzględnia kierunek współczesnego prawa karnego, w którym idea restytucji nabiera fundamentalnego znaczenia¹⁰. Nie wydaje się on jednak wystarczająco przekonujący z powodów, które zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Na inną argumentację popierającą takie samo stanowisko powołał się Sąd Okręgowy w Gliwicach w wyroku z dnia 7 listopada 2016 r.¹¹ W uzasadnieniu odwołano się do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2000 r.¹², z której wynika, że orzeczenie obowiązku naprawienia szkody nie jest dopuszczalne wyłącznie w postaci solidarnego zobowiązania, bowiem nie można wykluczyć, że zaistnieje sytuacja, w której bardziej uzasadnione będzie orzeczenie środka karnego przewidzianego w art. 46 k.k., przykładowo w częściach równych lub *pro rata parte*. Wskazano ponadto, że ustawa zezwala na naprawienie szkody w całości lub w części, a więc dopuszcza uznaniowość, co zdaniem tego sądu uzasadnia twierdzenie, że sąd dysponuje możliwością wyboru sposobu określenia obowiązku naprawienia szkody w przypadku współsprawstwa, a decyzja powinna uwzględniać potrzebę pełnego zabezpieczenia interesów pokrzywdzonego. W kontekście wspomnianej już kompensacyjnej funkcji prawa karnego i celu regulacji przewidzianej w art. 46 k.k., brak jest podstaw do kwestionowania słuszności argumentu odwołującego się do potrzeby uwzględniania interesu pokrzywdzonego. Wątpliwości natomiast budzi trafność argumentacji opartej na powołaniu się na wskazaną uchwałę Sądu Najwyższego. Zauważyć należy, że uchwała ta wydana została 13 grudnia 2000 r., tj. ponad 21 lat temu. W międzyczasie na mocy wspomnianej ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw doszło do istotnej zmiany art. 46 k.k. oraz innych przepisów, modyfikującej charakter prawny obowiązku naprawienia szkody. Z uzasadnienia analizowanego wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach nie wynika, aby sąd ten uwzględnił fakt doko-

¹⁰ D. Gruszecka, (w:) J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. WKP 2021, komentarz do art. 46 k.k., akapit 1, Lex.

¹¹ Sygn. V Ka 300/16, LEX nr 2153686.

¹² Sygn. I KZP 40/00, OSNKW 2001, nr 1–2, poz. 2.

niania tej nowelizacji. Nie wynika z niego także, dlaczego sąd uznał, że wskazana uchwała, pomimo istotnej nowelizacji przepisów dokonanej po jej wydaniu i upływu znacznego czasu nadal znajduje zastosowanie, a prezentowane w niej poglądy pozostają aktualne. Ma to doniosłe znaczenie, bowiem analiza uzasadnienia uchwały, na którą powołał się wskazany sąd prowadzi do wniosku, że nie zawiera ona poglądów o charakterze uniwersalnym i dotyczy art. 46 § 1 k.k. w brzmieniu już nieobowiązującym. Świadczy o tym fakt, że w przedmiotowej uchwale mowa jest o obowiązku naprawienia szkody jako środka karnym (a nie środka kompensacyjnym), a także o tym, że kodeks karny nie zawiera normy regulującej sposób orzekania obowiązku naprawienia szkody w sytuacji, gdy została ona wyrządzona w warunkach współsprawstwa, który to pogląd stracił rację bytu w obowiązującym stanie prawnym z uwagi na odeślanie w art. 46 § 1 k.k. do przepisów prawa cywilnego.

4. Argumenty przemawiające za obowiązkiem orzeczenia naprawienia szkody wobec współsprawców solidarnie

Pogląd, zgodnie z którym w aktualnym stanie prawnym obligatoryjne jest solidarne orzeczenie obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przez osoby współdziałające w popełnieniu przestępstwa zyskał poparcie zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie. Za jego słusznością opowiedział się J. Majewski. Zdaniem tego autora nowelizacja art. 46 k.k., dokonana na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. doprowadziła do zmiany istoty obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzonych przestępstwem. Doszło bowiem do przeniesienia omawianej instytucji prawa karnego materialnego z kategorii środków karnych do środków kompensacyjnych. W ten sposób funkcja obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną przestępstwem została zredukowana do funkcji wyłącznie kompensacyjnej, a środek ten stał się jedynym środkiem reakcji karnej przewidzianym w kodeksie, w stosunku do którego nie znajdują zastosowania dyrektywy wymiaru kary¹³. Argument powołany przez wyżej wymienionego przedstawiciela doktryny podzielił Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 5 grudnia 2016 r. wskazując, że w następstwie omawianej noweli-

¹³ Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, LEX 2015 komentarz do art. 46 k.k.) i D. Szeleszczuka (A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, komentarz do art. 46 k.k., Legalis).

zacji obowiązek naprawienia szkody z art. 46 k.k. utracił penalny charakter i stał się środkiem kompensacyjnym o charakterze cywilnoprawnym¹⁴.

Zwolennikiem omawianego poglądu jest również R. A. Stefański. Autor ten zwrócił uwagę, że za zasądzeniem obowiązku naprawienia szkody solidarnie w przypadku wyrządzenia jej przez współsprawców przestępstwa przemawia treść art. 46 § 1 k.k., w którym to przepisie wyłączo- no stosowanie przepisów prawa cywilnego dotyczących tylko przedaw- nienia i możliwości zasądzenia renty, co *a contrario* prowadzi do wnio- sku, że pozostałe przepisy prawa cywilnego, w tym art. 441 § 1 k.c., który stanowi, że odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwo- lonym przez kilka osób jest solidarna znajdują zastosowanie.¹⁵ Argument ten zyskał poparcie w orzecznictwie i został powielony w licznych orze- czeniach w tym w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2019 roku¹⁶, wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 paź- dziernika 2016 roku¹⁷ i wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 kwietnia 2018 roku¹⁸. Argumenty podniesione przez wskazanych po- wyżej przedstawicieli doktryny, a także wynikające z powołanego orzecznictwa wydają się być słuszne z powodów wskazanych poniżej.

Nowelizacja art. 46 § 1 k.k., dokonana na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw

¹⁴ Sygn. II Aka 392/16, Legalis.

¹⁵ R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, 2021, komentarz do art. 46 k.k., aka- pit 76, Legalis.

¹⁶ Sygn. III KK 395/18, Legalis. W orzeczeniu tym wskazano: „przy orzekaniu o obowiąz- ku naprawienia szkody w postępowaniu karnym stosuje się przepisy prawa cywilnego, a więc także art. 441 § 1 Kodeksu cywilnego. Zgodnie z tym przepisem odpowiedzial- ność za szkody wyrządzone przez współdziałających jest solidarna. Tę formę orzeka- nia w procesie karnym na podstawie art. 46 § 1 k.k. o odpowiedzialności solidarnej współsprawców przestępstwa potwierdza dotychczasowe orzecznictwo sądowe”.

¹⁷ Sygn. II Aka 132/16, Legalis. W uzasadnieniu wyroku zawarto stanowisko, zgodnie z którym: „przepis art. 46 § 1 k.k. w obecnym brzmieniu wyraźnie stanowi, że orzekając przewidziany w tym przepisie środek kompensacyjny stosuje się przepisy prawa cywil- nego. Zgodnie zaś z art. 441 k.c. jeżeli kilka osób ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, ich odpowiedzialność jest solidarna. Przepis ten ma charakter normy bezwzględnie obowiązującej. Wskazana norma prawna nie prze- widuje możliwości uchylecia solidarności. Jeżeli zatem kilka osób wyrządza szkodę, działając wspólnie, bądź samodzielnie i niezależnie od siebie, ich odpowiedzialność jest z mocy art. 441 § 1 k.c. solidarna bez względu na stopień przyczynienia się po- szczególnych osób do wyrządzenia szkody”.

¹⁸ Sygn. II Aka 86/17, Legalis. W wyroku wskazano: „orzeczenie naprawienia szkody w trybie art. 46 k.k. podlega regułom prawa cywilnego. Art. 441 k.c. stanowi zaś, że je- żeli kilka osób ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwo- lonym, ich odpowiedzialność jest solidarna”.

spowodowała, że w aktualnym stanie prawnym obowiązkiem sądu jest orzeczenie w stosunku do współsprawców solidarnie określonego obowiązku naprawienia szkody. Przemawiają za tym następujące argumenty.

Po zmianie dokonanej wskazaną ustawą art. 46 § 1 k.k. stanowi, że w razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się. Słusznie zauważył J. Majewski w powołanej powyżej publikacji, że analizowana nowelizacja miała istotne znaczenie i spowodowała, że zmianie uległa funkcja realizowana przez środek, jakim jest obowiązek naprawienia szkody. Doprowadziła ona bowiem do zmiany charakteru prawnego obowiązku naprawienia szkody na gruncie prawa karnego. Na jej mocy bowiem obowiązek ten został wyeliminowany z katalogu środków karnych i przyporządkowany do kategorii środków kompensacyjnych¹⁹. Zmiana ta spowodowała, że instytucja, o której mowa w art. 46 § 1 k.k. przestała mieć charakter środka penalnego²⁰. Świadczy o tym nie tylko wyłączenie obowiązku naprawienia szkody ze zbioru środków karnych, ale i dalej idące zmiany legislacyjne, dokonane tą samą ustawą. W znowelizowanym art. 56 k.k. w sposób wyraźny i jednoznaczny wyłączono zastosowanie przepisów art. 53, art. 54 § 1 oraz art. 55 k.k. w stosunku do obowiązku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Do obowiązku naprawienia szkody przestały więc znajdować zastosowanie dyrektywy wymiaru kary i zasada indywidualizacji odpowiedzialności, określone w art. 53–55 k.k., co jednoznacznie wskazuje na to, że intencją ustawodawcy było nadanie obowiązkowi naprawienia szkody orzekanemu w procesie karnym cywilistycznego charakteru. W tej sytuacji traci rację bytu możliwość uzasadnienia orzeczenia obowiązku naprawienia szkody przez współsprawców w częściach równych lub proporcjonalnie, koniecznością uwzględnienia zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej.

Po nowelizacji obowiązek naprawienia szkody stał się środkiem kompensacyjnym mającym charakter cywilnoprawny, do którego znajdują

¹⁹ Art. 1 pkt. 10c ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 396 z dnia 30 marca 2015 r.

²⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2016 r., sygn. II AKa 392/16, LEX nr 2191558.

zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego²¹, które powinny być stosowane wprost. Zauważyć bowiem należy, że w zmienionym brzmieniu art. 46 § 1 k.k. użyto sformułowania: „stosując przepisy prawa cywilnego”, a nie „stosując odpowiednio przepisy prawa cywilnego”. Konstrukcja słowna zastosowana we wskazanym przepisie uprawnia do twierdzenia, że intencją ustawodawcy było, aby w zakresie dotyczącym obowiązku naprawienia szkody stosowano przepisy prawa cywilnego wprost i bezpośrednio, tak jak są one rozumiane i stosowane w tej dziedzinie prawa, bez dokonywania modyfikacji. Twierdzenie to wydaje się tym bardziej uzasadnione, jeżeli uwzględni się treść uzasadnienia rządowego projektu przedmiotowej nowelizacji, w którym wskazano, że: „proponowana zmiana art. 46 k.k. zmierza do ułatwienia uzyskania przez pokrzywdzonego pełnego zaspokojenia roszczeń cywilnoprawnych wynikających z popełnionego przestępstwa. Celem jest orzekanie w ramach procesu karnego na podstawie przepisów prawa cywilnego, poza możliwością zasądzenia renty, obowiązku naprawienia w całości lub w części wyrządzonej przestępstwem szkody (...)”²². W uzasadnieniu nowelizacji wprost wskazano na oczekiwanie, że sądy w procesie karnym będą orzekać na podstawie przepisów prawa cywilnego.

Z przepisu prawa cywilnego – art. 441 k.c. wynika natomiast, że jeżeli kilka osób ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, ich odpowiedzialność jest solidarna. Przepis ten ma charakter kategoriyczny, bezwzględnie obowiązujący, a w jego treści, ani też w innym przepisie nie przewidziano możliwości zniesienia solidarnej odpowiedzialności za szkody wynikające z popełnionego wspólnie deliktu. Przemawia za tym nie tylko niebudzące wątpliwości literalne brzmienie przepisu, ale i stanowisko prezentowane zgodnie w orzecznictwie, w tym Sądu Najwyższego, a także w doktrynie²³. Odpowiedzialność solidarna współsprawców wynikająca z deliktu powstaje z mocy prawa w momen-

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2016 r., sygn. II KK 196/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 72.

²² <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>, Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 2393.

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 października 2016 r., sygn. II AKa 132/16, LEX nr 2208313; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 października 2016 r., sygn. I ACa 207/16, LEX nr 2238292; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2000 r., sygn. V CKN 192/00, Legalis nr 291988; M. Chajda, (w:) M. Załucki (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, 2020, komentarz do art. 441 k.c., akapit 1, Legalis; P. Antoszek, (w:) M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626, 2019, komentarz do art. 441 k.c., Legalis; P. Machnikowski, A. Śmieja, (w:) A. Olejniczak (red.), Prawo zobowiązań – część ogólna. System Prawa Prywatnego, tom 6, 2018, komentarz do art. 441 k.c., Rozdział III, § 25, pkt. 1, Legalis.

cie wyrządzenia szkody i nie może być uchylona, a jednym z celów tej regulacji jest potwierdzenie braku możliwości podziału odpowiedzialności *pro rata parte*²⁴. Z punktu widzenia prawa cywilnego nie budzi więc wątpliwości, że odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym przez kilka osób jest solidarna i nie ma możliwości odstąpienia od tej zasady.

Jednocześnie treść art. 46 § 1 k.k. nie wskazuje na to, aby intencją ustawodawcy było, aby art. 441 k.c. w procesie karnym był stosowany odmiennie, aniżeli w rozumieniu cywilistycznym i aby możliwe było orzeczenie obowiązku naprawienia szkody inaczej aniżeli solidarnie, jak nakazuje art. 441 k.c. Gdyby tak było ustawodawca, który z założenia jest racjonalny, wprowadziłby stosowny zapis w treści ustawy jak zrobił to w przypadku przepisów dotyczących renty. W art. 46 § 1 k.k. wprost wskazano, że przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się. W ten sposób wprowadzono wyjątek od wyrażonej w tym samym przepisie zasady stosowania wprost przepisów prawa cywilnego. Ustawodawca przewidział jeszcze jedno odstępstwo od tej zasady. W art. 46 § 1 k.k. przewidziano bowiem możliwość orzeczenia obowiązku naprawienia szkody w całości lub w części, co stanowi wyjątek od wynikającej z art. 361 § 2 k.c. zasady pełnej kompensacji szkody. Wypowiedzi ustawodawcy na temat odstępstwa od zastosowania w procesie karnym zasady solidarnej odpowiedzialności deliktowej współdziałających brak.

Przedstawione argumenty wydają się w sposób przekonujący uzasadniać słuszność stanowiska, zgodnie z którym po dniu 1 lipca 2015 r. obowiązkiem sądu orzekającego w przypadku współdziałających w popełnieniu przestępstwa na podstawie art. 46 § 1 k.k. środek kompensacyjny, jakim jest obowiązek naprawienia szkody, jest orzeczenie go solidarnie. Omówione w rozdziale poprzednim argumenty powoływane przez zwolenników przeciwnego poglądu nie wydają się wystarczające w konfrontacji z uzasadnieniem stanowiska przeciwnego i liczniejszymi oraz bardziej przekonującymi argumentami, na które wskazano powyżej.

Stanowisko to wydaje się tym bardziej uzasadnione jeżeli uwzględni się, że można w łatwy sposób obalić kluczowy argument przemawiający za zasadnością dopuszczalności orzekania obowiązku naprawienia szkody w przypadku współsprawców inaczej aniżeli solidarnie, jakim jest odwołanie się do potrzeby możliwie najpełniejszego uwzględnienia interesu pokrzywdzonego.

Zauważyć należy, że zastosowanie solidarnej odpowiedzialności jest tym rozwiązaniem, które właśnie w najszerszym zakresie zabezpiecza

²⁴ W. Borysiak, (w:) K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, 2021, komentarz do art. 441 k.c., akapit 3 i 4, Legalis.

interes wierzyciela – pokrzywdzonego. Wynika to z istotny tej instytucji, która zakłada, że poszkodowany może według własnego wyboru domagać się spełnienia całości lub części świadczenia od wszystkich osób odpowiedzialnych solidarnie, od kilku z nich lub od każdej z tych osób z osobna²⁵. Solidarny charakter zobowiązania z punktu widzenia interesu pokrzywdzonego wiąże się więc z istotnymi korzyściami i ułatwieniami w zakresie dotyczącym egzekucji świadczenia. Uzasadnione wydaje się twierdzenie, że jest to rozwiązanie dla pokrzywdzonego najkorzystniejsze z dostępnych w obowiązującym stanie prawnym, realnie zwiększającym jego szanse na wyegzekwowanie należności i kompensację szkody. Biorąc pod uwagę wskazane powyżej skutki solidarnej odpowiedzialności dłużników nie sposób uznać, że pełniej interesy pokrzywdzonego zabezpieczy orzeczenie obowiązku naprawienia szkody w częściach równych lub proporcjonalnie do udziału w wyrządzonej szkodzie.

Twierdzenie to wydaje się tym bardziej uzasadnione jeżeli uwzględnia się, że oceny tego, jak ukształtowany obowiązek naprawienia szkody jest dla pokrzywdzonego najkorzystniejszy ma dokonywać sąd w momencie orzekania, który to moment niejednokrotnie jest znacząco oddalony od czasu egzekucji świadczenia, choćby z powodu zainicjowania kontroli instancyjnej orzeczenia czy też potrzeby wdrożenia procedury związanej z nadaniem klauzuli wykonalności orzeczeniu sądu karnego. W czasie przerwy występującej pomiędzy orzekaniem, a egzekwowaniem należności na podstawie tego orzeczenia może dojść do istotnych zmian w zakresie finansowych możliwości skazanych współsprawców – dłużników i tym samym do podważenia ze szkodą dla pokrzywdzonego słuszności oceny sądu co do tego, że pełniej interesy pokrzywdzonego zrealizuje orzeczenie obowiązku naprawienia szkody w kształcie innym niż solidarny. W tej sytuacji wydaje się, że analizowany argument, powoływany przez przeciwników poglądu zakładającego, że istnieje w aktualnym stanie prawnym obowiązek solidarnego określenia obowiązku naprawienia szkody przez współsprawców w istocie jest argumentem przemawiającym przeciwko słuszności tego stanowiska. W szeroko i prawidłowo rozumianym interesie pokrzywdzonego leży bowiem, aby w jak najszerszym zakresie zapewnić mu możliwość wyboru tego, od którego ze współsprawców i w jakiej części będzie egzekwował należność oraz dostosowania wyboru do stanu istniejącego w momencie istotnym z punktu widzenia realnego wyegzekwowania świadczenia, tj. w czasie postępowania egzekucyjnego. Zauważyć należy, że solidarność wierzy-

²⁵ Art. 366 § 1 Kodeksu cywilnego z dnia 23 kwietnia 1964 r., tj. z dnia 16 września 2020 r. (Dz. U. z 2020 r., poz. 1740).

cieli wiąże się z istotnymi uprawnieniami, które mogą zostać wykorzystane na etapie postępowania egzekucyjnego. Pokrzywdzony będący wierzycielem może zainicjować postępowanie egzekucyjne wobec wszystkich współsprawców – dłużników albo tylko niektórych. Może również reagować na zmieniającą się w toku postępowania egzekucyjnego sytuację i wnosić o umorzenie egzekucji w stosunku do części dłużników i domagać się jej wszczęcia wobec pozostałych²⁶. Rozwiązanie to realnie zwiększa szansę pokrzywdzonego na skuteczną i szybką egzekucję należności, a ponadto pozostaje w zgodzie z poczuciem sprawiedliwości. Nie należy bowiem tracić z pola widzenia, że to nie pokrzywdzony jest winien temu, że padł ofiarą przestępstwa i poniósł w związku z tym szkodę wymagającą kompensacji. Kwestia restytucji szkody powinna być więc ukształtowana w sposób możliwie najmniej uciążliwy dla pokrzywdzonego i jednocześnie najbardziej dla niego korzystny, nawet jeżeli wiąże się to dla sprawcy z niedogodnościami. Nie budzi wątpliwości, że orzeczenie obowiązku naprawienia szkody solidarnie wobec współsprawców może być rozwiązaniem niekorzystnym dla części z nich. Dojść bowiem może do sytuacji, kiedy całość odszkodowania zostanie wyegzekwowana od jednego z nich, a sprawca ten, chcąc odzyskać należność od pozostałych będzie zmuszony do wystąpienia z roszczeniem regresowym. Obciążenie jego koniecznością podejmowania dodatkowych działań jest jednak usprawiedliwione i nie stanowi nadużycia. Skoro bowiem sprawca zdecydował się popełnić przestępstwo to wziął na siebie ryzyko z tym związane i musi liczyć się z konsekwencjami swojego działania, w szczególności negatywnymi.

Nadmienić ponadto należy, że orzeczenie obowiązku naprawienia szkody solidarnie przez współsprawców nie powoduje, że środek ten traci całkowicie walor wychowawczy i pełni wyłącznie funkcję kompensacyjną. Przeciwno takiemu stanowisku przemawia treść art. 441 § 2 k.c., zgodnie z którym jeżeli szkoda była wynikiem działania lub zaniechania kilku osób, ten, kto szkodę naprawił, może żądać od pozostałych zwrotu odpowiedniej części zależnie od okoliczności, a zwłaszcza od winy danej osoby oraz od stopnia, w jakim przyczyniła się do powstania szkody. Cytowany przepis statuuje instytucję roszczenia regresowego. Wyegzekwowanie przez pokrzywdzonego całości odszkodowania od jednego ze sprawców dzięki wykorzystaniu solidarnego charakteru zobowiązania nie prowadzi więc do definitywnego uwolnienia od obowiązku uiszczenia należności pozostałych sprawców. Nadal będą oni zobowiązani do zapłaty, a jedynie zmianie ule-

²⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 12 października 2018 r., sygn. I ACa 319/18, LEX nr 2627846.

gnie wierzyciel. W świetle zasad doświadczenia życiowego mało prawdopodobne wydaje się, że współsprawca, który uiścił całość należności odškodowawczej zaakceptuje to, że z jego majątku pokryta została całość szkody i zrezygnuje z dochodzenia przysługujących mu roszczeń regresowych. Wysoce prawdopodobne jest więc, że współsprawcy nie unikną materialnej odpowiedzialności za popełnione przestępstwo.

Możliwość odstąpienia od określenia obowiązku naprawienia szkody solidarnie nie sposób również skutecznie uzasadnić argumentem, na który powołano się w uzasadnieniu powołanego powyżej wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 7 listopada 2016 r.²⁷, gdzie wskazano, że ustawa zezwala na naprawienie szkody w całości lub w części, a więc dopuszcza uznaniowość, co uzasadniać ma twierdzenie, że sąd dysponuje wyborem sposobu określenia obowiązku naprawienia szkody w przypadku współsprawstwa. Nie budzi wątpliwości, że art. 46 § 1 k.k. dopuszcza możliwość dokonania przez sąd karny wyboru, jednak uznaniowość przewidziana w tym przepisie dotyczy tylko i wyłącznie tego, czy obowiązek naprawienia szkody zostanie orzeczony w całości, czy w części. Przewidziana w art. 46 § 1 k.k. możliwość orzeczenia obowiązku naprawienia szkody w części stanowi odstępstwo od przewidzianej w art. 361 § 2 k.c. zasady pełnej kompensacji szkody, ale nie od wynikającej z art. 441 § 1 k.c. zasady solidarnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym. Czym innym jest bowiem zakres zobowiązania – obowiązku naprawienia szkody, który obejmować może całość albo część roszczenia, a czym innym charakter tego zobowiązania (np. solidarny). Solidarność dłużników określana mianem solidarności biernej jest bowiem rodzajem więzi łączącej co najmniej dwa podmioty będące dłużnikami w danym stosunku zobowiązaniowym²⁸, z której istnieniem wiążą się skutki określone w art. 366 § 1 k.c. W myśl tego przepisu kilku dłużników może być zobowiązanych w ten sposób, że wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregokolwiek z dłużników zwalnia pozostałych. Analiza definicji solidarności wierzycieli, wynikającej z cytowanego przepisu prowadzi do wniosku, że instytucja ta dotyczy sposobu realizacji świadczenia przez osobę będącą wierzycielem kilku dłużników solidarnych, a nie jego zakresu czy też merytorycznej zasadności. Skoro solidarność dłużników jest rodzajem więzi, która powstaje z mocy ustawy to dla jej zaistnienia

²⁷ Sygn. V Ka 300/16, LEX nr 2153686.

²⁸ G. Karaszewski, (w:) J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany. LEX/el. 2022, komentarz do art. 366, akapit 3, Lex.

nie ma znaczenia to, czy zasądzona w wyroku należność wyczerpuje całość roszczenia wierzyciela czy też tylko część. Obowiązek naprawienia szkody należy więc określić solidarnie również wtedy, gdy sąd decyduje się na jego orzeczenie jedynie w części. Przykłady słuszności tego stanowiska odnaleźć można w orzecznictwie. W wyroku z dnia 7 grudnia 2017 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach²⁹ orzekł obowiązek częściowego naprawienia szkody przez oskarżonych i jednocześnie wskazał na solidarny charakter tego obowiązku. Podobną praktykę zastosowano również w innych orzeczeniach³⁰.

Uzasadnione wydaje się również twierdzenie, że aktualnie Sąd Najwyższy podziela zasadność omawianego w tym rozdziale poglądu. Jak wskazano powyżej w postanowieniu z dnia 26 lipca 2016 r.³¹ Sąd Najwyższy dopuścił możliwość dokonania wyboru tego, czy obowiązek naprawienia szkody zostanie orzeczony solidarnie, w częściach równych, czy też stosownie do udziału każdego ze współsprawców w wyrządzonej szkodzie (*pro rata parte*). W bardziej aktualnym postanowieniu, pochodzącym z dnia 31 stycznia 2019 r.³² Sąd Najwyższy opowiedział się jednak za poglądem odmiennym. W uzasadnieniu tego orzeczenia wskazano: „przy orzekaniu o obowiązku naprawienia szkody w postępowaniu karnym stosuje się przepisy prawa cywilnego, a więc także art. 441 § 1 Kodeksu cywilnego. Zgodnie z tym przepisem odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez współdziałających jest solidarna. Tę formę orzekania w procesie karnym na podstawie art. 46 § 1 k.k. o odpowiedzialności solidarnej współsprawców przestępstwa potwierdza dotychczasowe orzecznictwo sądowe”. Jak już wskazano, powyżej w uzasadnieniu pierwszego z orzeczeń nie wskazano z czego w aktualnym stanie prawnym wynika możliwość odstąpienia od wyrażonej w art. 441 k.c. zasady solidarnej odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym oraz jakimi konkretnie kryteriami powinien kierować się sąd przy wyborze sposobu określenia obowiązku naprawienia szkody. W drugim z orzeczeń uzasadniono natomiast, z czego wynika konieczność solidarnego określenia obowiązku naprawienia szkody i powołano się w tym zakresie na treść art.

²⁹ Sygn. II AKa 480/17, LEX nr 2511551.

³⁰ wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 7 marca 2022 r., sygn. IV K 135/21, LEX nr 3329329; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 stycznia 2022 r., sygn. II AKa 430/19, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, adres strony internetowej: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/art.\\$002046\\$0020\\$0020obowi\\$0105zek\\$0020napr awienia\\$0020szkody\\$0020w\\$0020cz\\$0119\\$015bci\\$0020solidarnie/15450000001006_ II_AKa_000430_2019_Uz_2022-01-26_002](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/art.$002046$0020$0020obowi$0105zek$0020napr awienia$0020szkody$0020w$0020cz$0119$015bci$0020solidarnie/15450000001006_ II_AKa_000430_2019_Uz_2022-01-26_002).

³¹ Sygn. II KK 196/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 72, s. 7.

³² Sygn. III KK 395/18, Legalis.

441 k.c. Ponadto postanowienie to zostało wydane później, bowiem w 2019 roku, tj. po okresie prawie 4 lat obowiązywania art. 46 § 1 k.k. w zmienionej treści. Sąd Najwyższy dysponował już więc w tym czasie szerszą wiedzą na temat stosowania tego przepisu w praktyce i odwołał się do niej wskazując na to, że dotychczasowe orzecznictwo sądowe potwierdza formę orzekania w procesie karnym o odpowiedzialności solidarnej współsprawców przestępstwa za wyrządzoną szkodę.

5. Warunki orzeczenia solidarnego obowiązku naprawienia szkody w stosunku do współsprawców

Wynikający z art. 46 § 1 k.k. obowiązek stosowania przepisów prawa cywilnego w zakresie dotyczącym naprawienia szkody implikuje po stronie sądu orzekającego w sprawie karnej konieczność posiadania wiedzy na temat tego, jakie są na gruncie prawa cywilnego warunki powstania solidarności dłużników, o której mowa w art. 441 § 1 k.c. i w dalszej kolejności ustalenia, czy w konkretnej sprawie i danym stanie faktycznym warunki te się zmaterializowały.

Podstawowym warunkiem orzeczenia na podstawie art. 46 § 1 k.k. obowiązku naprawienia szkody solidarnie jest ustalenie, że doszło do popełnienia przestępstwa w formie współdziałania co najmniej dwóch osób. Wynika on z literalnego brzmienia art. 441 § 1 k.c. Nie jest to jednak warunek jedyny i wystarczający.

Niezbędne jest również, aby szkoda pozostawała w związku przyczynowo-skutkowym z zachowaniem stanowiącym realizację znamion przestępstwa³³. Związek ten rozumieć należy zgodnie z treścią art. 361 § 1 k.c. W myśl tego przepisu zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Przepis ten statuuje tzw. zasadę przyczynowości adekwatnej. Zachowanie pozostaje w adekwatnym związku przyczynowo-skutkowym ze szkodą wtedy, gdy w świetle zasad doświadczenia życiowego i praw dziedziny naukowej, z którą zdarzenie ma związek można stwierdzić, że szkoda jest normalnym, bezpośrednim lub pośrednim następstwem tego zachowania³⁴. Ekstraordynaryjne i niedające się

³³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 1974 r., sygn. II CR 146/74, M. Wałachowska, (w:) M. Fras, M. Habdas (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534), WKP 2018, Lex, komentarz do art. 441 k.c., akapit 5.

³⁴ G. Karaszewski, (w:) J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2022, komentarz do art. 361 k.c., akapit 11.

przewidzieć szkody wynikłe z przestępczego zachowania nie podlegają więc kompensacji, nawet gdyby wykazywały one związek z przestępstwem.

Ponadto solidarna odpowiedzialność, o której mowa w art. 441 k.c. zachodzi tylko wtedy, gdy kilka osób swoimi czynami niedozwolonymi wyrządza jedną szkodę i brak jest możliwości zindywidualizowania naruszeń spowodowanych przez dające się wyodrębnić zachowania poszczególnych sprawców, a skutek ich wspólnego działania jest niepodzielny³⁵ albo gdy warunkiem koniecznym powstania szkody było współdziałanie kilku osób lub zaistnienie kilku czynników powodujących szkodę³⁶. Solidarność nie zachodzi więc, gdy ustalony stan faktyczny sprawy pozwala na wyodrębnienie określonych uszczerbków i przypisanie ich konkretnemu zachowaniu danego współsprawcy. Brak jedności szkody i zaistnienie kilku naruszeń spowodowanych zachowaniem różnych osób wyłącza możliwość zastosowania art. 441 k.c. i powoduje, że każda z nich ponosi odpowiedzialność samodzielnie³⁷.

Przedstawione rozważania teoretyczne zilustrować można na przykładzie przestępstwa z art. 288 § 1 k.k., polegającego na uszkodzeniu mienia przez osoby działające wspólnie i w porozumieniu w warunkach przestępczego współdziałania, o którym mowa w art. 18 § 1 k.k. W stanie faktycznym, w którym sprawcy zgodnie z zawartym porozumieniem dokonują uszkodzenia mienia w postaci samochodu w ten sposób, że jeden z nich przy użyciu narzędzia w postaci pałki rozbija przednią szybę pojazdu, a drugi przy wykorzystaniu gwoźdźcia dokonuje zarysowania powierzchni lakierniczej drzwi tego pojazdu po stronie prawej, solidarna odpowiedzialność za szkodę polegającą na uszkodzeniu tego pojazdu nie zaistnieje. W tej sytuacji bowiem możliwe jest wyodrębnienie uszczerbków spowodowanych poszczególnymi zachowaniami każdego ze sprawców i brak jest tym samym tożsamości w zakresie szkody. Gdyby natomiast sprawcy uzgodnili, że dokonają zniszczenia mienia w postaci samochodu poprzez jego zepchnięcie ze wzniesienia, na którym jest zaparkowany, skutkującego zderzeniem z ogrodzeniem i dokonali tego czynu poprzez jednoczesne i wspólne oddziaływanie na niego siłą, za

³⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2019 r., sygn. I CSK 479/18, LEX nr 2779939; P. Antoszek, (w:) M. Gutowski (red.), Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626, rok wydania 2022, komentarz do art. 441 k.c., akapit 5.

³⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 84/21, LEX nr 3252356.

³⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 października 2020 r., sygn. I ACa 2/20, Legalis numer 2563150.

powstałą szkodę odpowiedzialnością solidarnie. W takiej sytuacji szkoda ma bowiem charakter niepodzielny i jest efektem wspólnego działania.

Z powyższego wynika, że w określonych stanach faktycznych możliwe i konieczne będzie orzeczenie w wyroku karnym obowiązku naprawienia szkody z pominięciem solidarności biernej, jednak z uwagi na aktualne brzmienie art. 46 § 1 k.k., nakazujące stosowanie przepisów prawa cywilnego podstawy i uzasadnienia tego rodzaju orzeczenia poszukiwać należy w prawie cywilnym.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania uzasadniają wniosek, że po nowelizacji art. 46 § 1 k.k., która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 roku sąd karny, orzekający obowiązek naprawienia szkody w stosunku do współsprawców zobowiązany jest do określenia go solidarnie. Orzeczenie to musi zostać jednak poprzedzone potwierdzeniem spełnienia przesłanek wynikających z prawa cywilnego, których zaistnienie warunkuje powstanie solidarności biernej po stronie współsprawców – dłużników wierzytelności wynikającej z deliktu. Sąd jest uprawniony do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody w częściach równych lub w innej stosownej proporcji, gdy szkoda ma charakter podzielny i materiał dowodowy pozwala przypisać zindywidualizowany, dający się wyodrębnić uszczerbek do konkretnego zachowania współsprawcy.

Bibliografia

Akty normatywne

1. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 396 z dnia 20 marca 2015 r.).
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2022 r., poz. 1138).
3. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze Dz. U. z 2022 r., poz. 1247 ze zm.).
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r., poz. 1360).
5. Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.).

6. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1166).
7. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk numer 2393.

Literatura

1. Ciszewski J., Nazaruk P., Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany. 2022, Lex.
2. Fras M., Habdas M., Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353–534), WKP 2018, Lex.
3. Giezek J., Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. 2021, Lex.
4. Grześkowiak A., Wiak K., Kodeks karny. Komentarz. 2021, Legalis.
5. Gutowski M., Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626. 2022, Legalis.
6. Królikowski M., Zawłocki R., Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, 2021, Legalis.
7. Majewski J., Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, Legalis.
8. Olejniczak A., Prawo zobowiązań – część ogólna. System Prawa Prywatnego, tom 6. 2018, Legalis.
9. Osaja K., Borysiak W., Kodeks cywilny. Komentarz. 2021, Legalis.
10. Stachurski D., Obowiązek naprawienia szkody w procesie karnym jako środek kompensacyjny, PS 2021, nr 11–12, poz. 133–147, Lex.
11. Stefański R., Kodeks karny. Komentarz, 2021, Legalis.
12. Załucki M., Kodeks cywilny. Komentarz, 2020, Legalis.

Orzecznictwo

1. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2016 r., sygn. II KK 196/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 72.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. II AKa 41/19, LEX nr 2742041.
3. Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 7 listopada 2016 r., sygn. V Ka 300/16, LEX nr 2153686.
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 października 2016 r., sygn. II AKa 132/16, Lex.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 26 kwietnia 2018 r., sygn. II AKa 86/17, Lex.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 31 stycznia 2022 r., sygn. II AKa 19/21, Lex.
7. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 26 sierpnia 2019 r., sygn. IV Ka 572/19.

8. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2000 r., sygn. I KZP 40/00, Lex.
9. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 grudnia 2016 r., sygn. II AKa 392/16, Lex.
10. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 października 2016 r., sygn. I ACa 207/16, Lex.
11. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2000 r., sygn. V CKN 192/00, Lex.
12. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 12 października 2018 r., sygn. I ACa 319/18, Lex.
13. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 grudnia 2017 r., sygn. II AKa 480/17, Lex.
14. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 7 marca 2022 r., sygn. IV K 135/21, Lex.
15. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26 stycznia 2022 r., sygn. II Aka 430/19, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych.
16. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 1974 r., sygn. II CR 146/74, Lex.
17. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2019 r., sygn. I CSK 479/18, Lex.
18. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2021 r., sygn. V CSKP 84/21, Lex.
19. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 października 2020 r., sygn. I ACa 2/20, Lex.
20. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2019 r., sygn. III KK 395/18, Legalis.
21. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 czerwca 2018 r., sygn. II AKa 71/18.

Systemy Informacji prawnej

1. <https://legalis.pl/>.
2. <https://www.lex.pl/>.

Strony Internetowe

1. <https://orzeczenia.ms.gov.pl/>.

Solidary liability of joint principals for harm caused by crime, following amendment to Art. 46 (1) of the Penal Code under the Act of 20 February 2015 amending the Act – Penal Code and some other acts

Abstract

This paper focuses on liability of joint principals for harm caused by crime, and on the valid legal nature of the obligation to remedy for harm, referred to in Article 46(1) of the Penal Code. The purpose of this contribution is to draw attention to judicial issues related to the application of Article 46(1) amended on 1 July 2015, and to answer the question whether, following the amendment, a criminal court, when imposing the obligation to remedy for harm caused by crime on joint principals, is required to make such obligation solidary, or is free to decide on a case-by-case on whether joint perpetrators shall be solidary, in equal parts, or in proportion to their participation in a criminal activity causing harm liable for remedying harm. This paper also specifies consequences of solidary liability and conditions that need to be met in order for liability of joint principals for harm caused by crime to be passive.

Key words

Obligation to remedy harm, solidarity of debtors, damage, complicity.